

USA (Spojené štáty americké)

V Spojených štátoch amerických existuje demokratická, prezidentská forma vlády. Prezident je zároveň šéfom exekutívy.

USA boli formované ako **federácia** (50 štátov). Posledným vstupujúcim štátom bol Havaj, ktorý do federácie vstúpil po II. svetovej vojne. Na konci 18. storočia získali USA najväčšiu časť svojho územia – 13 kolónií.

História politického vývoja USA

Prvou americkou osadou bola **Virgínia**, založená v roku 1607, ktorá bola pomenovaná na počesť kráľovnej Alžbety I., (nikdy sa nevydala - a údajne bola panna, preto pomenovanie Virgínia). Neskôr začali vznikať aj ďalšie kolónie. Ešte v roku 1754 na území týchto kolónií neboli britské vojenské jednotky.

V rokoch 1755 - 1756 došlo k ozbrojenému konfliktu medzi francúzskymi a britskými jednotkami o Kanadu. Navyše, Španieli ovládli Floridu, ktorá sa stala ich kolóniou (ale prakticky bola neobývaná). V roku 1763 bola ukončená sedemročná vojna o Kanadu a Veľká Británia rozšírila svoje koloniálne územia, pričom predseda vlády Grenwill (neskôr ho nahradil markíz z Rockinghamu) vyhlásil, že kolónie sa majú podieľať na naplňaní britskej pokladnice. Na území týchto kolónií mala byť umiestnená vojenská jednotka určená na výber daní. Počet vojakov bol stanovený v pomere 1 ku 100 (to znamenalo, že na 100 obyvateľov pripadal 1 vojak; v tom čase žilo v kolóniách asi 2,5 mil. obyvateľov).

Snahy Američanov o nezávislosť siahajú do polovice 18. storočia. Osadníci, ktorí pomocou koní a zbraní násilne vytlačali pôvodné obyvateľstvo, sa najskôr nechceli vzdať britskej nadvlády. V kolóniách prevládala myšlienka tzv. **domácej vlády (domáceho práva)** – „**Home rule**“. Osadníci žiadali existenciu dvoch rovnoprávných národov (amerického v kolóniách a anglického v Anglicku) pod vládou britského monarchu, v tom čase Juraja III. Nik nespochybňoval zvrchovanosť britského parlamentu v kolóniách.

Ale britská vláda so sídlom v Londýne neustále zavádzala v amerických kolóniách nové poplatky, clá a dane. Kolónie boli ekonomicky nesvojprávne. V roku **1765** bol prijatý tzv. **Stamp act** (kolkový zákon), ktorý stanovil, že na všetkých oficiálnych tlačovinách (úradných dokumentoch, knihách, brožúrach) musel byť kolok. Okrem tohto zákona bol stanovený **zákon o cukre** (pričom bol zriadený aj súd pre prípady pašovania cukru) a **ubytovaní** (britské jednotky mali dostať vhodné budovy na svoje ubytovanie). Z peňazí, ktoré mali byť vybraté týmito daňami, malo byť financované udržiavanie okupačnej armády a mali byť splácané dlhy spôsobené vojnou o

Kanadu. Navyše, v roku 1767 bolo uvalené **clo na vývoz čaju, skla, kože, kávy a papiera**. Tieto skutočnosti vyvolali u Američanov odpor.

V roku 1769 vznikol snem vo Virgínii, ktorý sa ustanovil jediným právoplatným orgánom na vydávanie zákonov. Bol však okamžite rozpustený, čo viedlo k ďalšiemu stupňovaniu napätia a nespokojnosti Američanov.

V roku 1773 sa Východoindická spoločnosť rozhodla predať do amerických kolónií 17 mil. libier čaju, z ktorých mala mať zisk okolo 16 000 britských libier. Táto spoločnosť mala monopol na predaj čaju v britských kolóniách. Čaj v kolóniách bol však lacnejší ako v Británii, dokonca aj ako ten, ktorý sa do kolónii pašoval z Holandska. **16. decembra 1773** sa uskutočnilo povestné **Bostonské pitie čaju** - skupina osadníkov prezlečená za Indiánov vtrhla na lode Východoindickej spoločnosti a celý náklad anglického čaju (na protest) vysypala do mora. Východoindická spoločnosť však v kolóniách usporiadala zbierku určenú na náhradu nákladov, ktoré jej vznikli znehodnotením tovaru.

V roku 1774 bol vo Filadelfii zvolaný 1. kontinentálny kongres, na ktorom sa zúčastnilo 56 zástupcov z 12 kolónií (nezúčastnili sa akurát zástupcovia kolónie Georgie), pričom pri hlasovaní mala každá kolónia - podľa dohody - rovnaký hlas (a to aj napriek tomu, že kolónie neboli rovnaké ani z hľadiska počtu obyvateľov, ani z hľadiska veľkosti). Kongresu predsedal Peyton Randolph z Virginie. **Snahou bolo nájsť dohodu medzi kolóniami a centrálnou vládou v Londýne**. Vzhľadom nato, že centrálna vláda nebola ochotná ustúpiť, bolo rozhodnuté, že je potrebné ísť formou nátlaku. **Začal sa bojkotovať nákup anglického tovaru a výrobkov**; priemyselný tovar sa začal vyrábať v kolóniách a americké kolónie sa navyše dohodli na zjednocovaní. Zatiaľ nebola vyslovená myšlienka osamostatnenia sa spod nadvlády britskej monarchie.

V roku 1775 sa vo Virgínii konal 2. kontinentálny kongres, ktorému mal opäť predsedáť Peyton Randolph, ale ten dostal infarkt, a tak bol nahradený Johnom Hancockom zo štátu Massachusetts. Tento kongres sa však zmenil na revolučnú vládu, pretože krátko pred začatím kongresu došlo v Massachusetts k ozbrojeným stretom medzi americkou milíciou a anglickými vojakmi.

Na tomto kongrese bol vyjadrený názor, že s londýnskou vládou je možné dohodnúť sa, no prevládali obavy z neúspechov týchto rokovaní. Postupne sa začala do popredia dostávať **myšlienka americkej nezávislosti**. V priebehu týchto rokovaní, ktoré trvali od mája do decembra 1776, podal delegát **Richard Henry Lee** návrh na vypracovanie deklarácie, ktorá by potvrdila právo „Spojených kolónií“ na vytvorenie nezávislého štátu a na prerušenie vzťahov s Veľkou Britániou. Pod velením plukovníka Geoga Washingtona sa začala formovať **kontinentálna armáda a námorníctvo**¹.

1 George Washington sa údajne zriekol platu za túto funkciu.

Myšlienky revolúcie zhrnul **Thomas Paine v diele Zdravý rozum**. Vo všeobecnosti v ňom útočil na dedičnú monarchiu. Tieto myšlienky Američania prijali.

V roku 1775 sa bitkou pri Lexingtone začala **Vojna za nezávislosť**. V roku 1778 túto vojnu podporilo aj Francúzsko, ktoré sa pridalo na stranu osadníkov. V roku 1781 sa generál Cornwallis pri Yorktowne vzdal Američanom a Francúzom. Vojna sa skončila podpísaním Parížskeho mieru v roku 1783 a britským potvrdením nezávislosti kolónií.

Rozhodujúci krok sa stal **4. júla 1776**, kedy bola **vyhlásená Deklarácia nezávislosti**. Jej hlavným autorom bol Thomas Jefferson (nebol však jediným autorom) a v pôvodnom texte odmietol zotročovanie ľudí.

Deklarácia riešila, akým spôsobom by mala byť moc koncentrovaná a rozdelená. Jednotlivé provincie mali právo prijímať ústavy. Autori ústav sa snažili obmedziť moc exekutívy. Guvernéri mali právomoci administratívneho charakteru. Vznikla otázka, či jednotlivé zákonodarné zbory majú byť jedno- alebo dvojkomorové. Presadili sa dvojkomorové parlamenty. Na úrovni centra sa prijalo pravidlo, že pri hlasovaní bude mať každý štát jeden hlas (bez ohľadu na počet obyvateľov a rozlohu).

Výsledkom diskusií boli **Články konfederácie (1777)**, ktoré deklarovali nezávislosť, suverenitu a slobodu každému štátu. Do platnosti však vošli až v roku 1781, keď ich prijal aj 13. štát - Maryland. Tieto **Články konfederácie možno považovať za akúsi provizórnu ústavu**, ktorá garantovala slabú centrálnu moc bez možnosti prijímať daňové zákony. Kongres mal výlučné právo v oblasti vojenstva, no bol odkázaný na príspevky od jednotlivých štátov. Každý štát mal navyše svoju menu, ktorá nebola krytá zlatom. Jednotlivé štáty boli malé a neschopné brániť sa. Navyše, americká armáda bola veľmi slabá (mala len niečo cez 1000 mužov). Všetky tieto skutočnosti vyvolali potrebu nového dokumentu a prenesenie viacerých kompetencií na centrum.

V roku 1781 vznikli 3 spoločné ministerstvá konfederácie - ministerstvo vojny, financií a zahraničných vecí.

V máji 1787 sa zišlo Ústavodarné zhromaždenie (bývalý Kontinentálny kongres) s cieľom prijať ústavu a dohodu o mechanizme moci. Dohodu si vyžadoval spor o zložení parlamentu - Kongresu. Bol prijatý „veľký kompromis“ - dohovor o dvojkomorovom parlamente v jeho súčasnej podobe.

Druhou spornou otázkou bolo **rozdelenie moci medzi národné centrum a štátne vládne inštitúcie**, s čím súvisela aj konštrukcia dvoch komôr Kongresu. Pôvodná predstava o konfederácii bola konfrontovaná s novšou predstavou o federácii. Tak vznikli aj dva hlavné prúdy politických strán, v tom čase rozdelené tábory na **federalistov** (obhajcov ústavy) a **antifederalistov** (mali obavy o právomoci).

Federalisti (Alexander Hamilton, John Jay, James Madison) publikovali 85 článkov (tzv. Listy federalistov) pod pseudonymom Publius a obhajovali americkú Ústavu.

V posledný deň rokovania - **17. septembra 1787 prijal Ústavodarné zhromaždenie Ústavu USA**. Schválili ju zástupcovia 12 štátov (okrem štátu Rhode Island; pričom ju ratifikovalo len 8 členských štátov). Jej prijatie však nebolo jednoznačné, pretože jednotlivé krajiny zvolili spolu 79 zástupcov, na zasadnutí sa ich zúčastnilo 55 a pod ústavu sa podpísalo len 39. Aby však nadobudla platnosť, bola potrebná ratifikácia najmenej 9 štátov. Zdlhavý proces jej ratifikácie brzdila otázka silnej alebo slabej centrálnej vlády. 21. júna 1788 ratifikoval ústavu aj 9. štát - New Hampshire, čím boli vytvorené ideové základy pre vznik USA. Táto ústava mala 7 článkov, ktoré jednotlivým štátom zaručovali veľké právomoci pri riadení vlastných záležitostí, okrem vytvárania armády, tvorbe zahraničnej politiky a práva vystúpiť z únie. **Bola prijatá myšlienka del'by moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu (exekutíva).**

Zákonodarnú moc tvoril dvojkomorový parlament, zložený z Hornej komory (Senátu) a z Dolnej komory (Snemovne reprezentantov). Výkonnú moc tvoril prezident (pôvodne bol šéfom parlamentu), ktorého funkcia bola v zavedená ústavou, a vláda (ministri boli zodpovední za výkon prezidentských rozhodnutí). Súdnu moc zastupoval Najvyšší súd, ktorý mal právo zrušiť akýkoľvek zákon, ktorý bol v rozpore s Ústavou.

Právomoci jednotlivých zložiek boli rozdelené tak, aby sa dve nemohli spojiť proti tretej - bol zavedený tzv. systém brzd a protiváh (check and ballances).

Tieto články ústavy, ktoré platia dodnes, boli postupne menené a dopĺňané. 15. decembra 1791 prijal Kongres 10 dodatkov k ústave, ktoré možno označil za **Listinu práv a slobôd** (Bill of Rights). Tieto dodatky garantovali základné práva občanov, napríklad právo na spravodlivý súdny proces, právo nosiť zbraň apod.

Otázka otroctva tvorila v USA vážny problém už v roku 1787. Niektoré štáty odmietli otroctvo už pri schvaľovaní ústavy, ale táto otázka zostala nedoriešená, pretože južné štáty ústavu s takouto klauzulou odmietali podpísať. Do roku 1808 platilo právo na dovoz otrokov z Afriky s možnosťou zdanenia. To sa však stretlo s odporom, pretože majitelia otrokov požadovali na otrokov volebné právo. Navyše, ak dôjde o úteku otroka, nech je vrátený tam, odkiaľ ušiel.

Otroci boli neslobodní, tvorili až 20 % obyvateľstva. V občianskej vojne, ktorá je známa aj ako **vojna Severu proti Juhu** a trvala od roku 1861 do roku 1865, bolo otroctvo zrušené. Túto vojnu vyhrali severné štáty (tzv. Únia), Konfederácia bola porazená. V roku 1865 bolo otroctvo zrušené trinástym dodatkom k ústave ako dôsledok občianskej vojny².

2 Abraham Lincoln vyhlásil oslobodenie otrokov už v roku 1863.

Zákonodarná moc

Nositeľom zákonodarstva je **dvojkomorový Kongres**. Obe komory majú v legislatívnom procese rovnaké postavenie; majú aj zákonodarnú iniciatívu (Snemovňa reprezentantov navrhuje a Senát schvaľuje zákony). Kongres navyše kontroluje výkonnú moc a má **právo impeachmentu**³ (len týmto aktom sa dajú odvolať niektorí vysokí úradníci - sudcovia, štátni úradníci a prezident, pričom je potrebná 2/3 väčšina platných hlasov v každej komore).

Podľa zákona je plat kongresmanov stanovený na 145 100 USD ročne. Najvyšší plat má predseda Snemovne reprezentantov - 186 300 USD/rok.

Dôležitú úlohu v Kongrese plnia **výbory**, a to najmä pri schvaľovaní zákonov. Návrh zákona ide do príslušného výboru, ktorý ho posunie do svojho podvýboru. Po schválení podvýborom sa návrh vráti späť do výboru a ten ho posunie do príslušnej komory parlamentu. **Dohodovací výbor** má nájsť kompromis s návrhom zákona pre obe komory. Kongres má aj právo zriaďovať **vyšetrovacie výbory**, ktoré daný prípad vyšetriť a vyvodí disciplinárny postih.

Snemovňa reprezentantov (House of Representatives) tvorí Dolnú komoru amerického parlamentu. Nemožno ju rozpustiť⁴. Má 435 poslancov volených v priamych voľbách (jednokolový väčšinový mandátový volebný systém) na dva roky + 5 členov. 5 členov tvoria 4 delegáti (Panenské ostrovy, Samoa - Samojský nezávislý štát, Washington DC⁵, ostrov Guam) a 1 rezident (Portoriko), ktorí majú možnosť diskutovať, ale hlasovať môžu len o otázkach, ktoré sa týkajú ich územia. Počet členov - poslancov z jednotlivých štátov závisí od veľkosti štátu, ale platí zásada, že každý štát musí mať minimálne jedného poslanca (Aljaška, Dakota, Delaware, Montana, Wyoming; najviac má Kalifornia - 52 poslancov⁶). **Snemovňa reprezentantov má výhradné právo iniciovať zákony v oblasti daní**; vypracúva zákony.

Snemovňa reprezentantov má svojho **predsedu (Speaker of the House)**, ktorého volia zo svojich radov poslanci. Prvý Speaker, zvolený v roku 1789, sa volal F. A. C. Muhlenberg a pochádzal z Pensylvánie. Pôvodne mal tento rozsiahle právomoci (napr. určoval predsedov výborov Snemovne), no dnes má jeho funkcia predovšetkým administratívny charakter - **vedie rokovania a určuje ich obsah**.

Snemovňa reprezentantov má **22 výborov**. Výbory sú delené podľa oblastí pôsobenia. V

3 **impeachment** - ústavná žaloba podaná na vládnych činiteľov (doteraz podaná na 17 federálnych úradníkov a 2 prezidentov (1868 - Andrew Johnson a 1998 - Bill Clinton; v roku 1973 hrozil proces aj Richardovi Nixonovi, ale ten odstúpil sám). Celkovo tento pojem zahŕňa proces obžaloby, vyšetrovania a odvolania z úradu.

4 Nemožno ju rozpustiť z niekoľkých dôvodov - 1. Krátke volebné obdobie, ktoré nepredpokladá výraznejšie neriešiteľné zmeny. 2. Exekutíva nie je závislá od legislatívy (od žiadnej z komôr). 3. Prezident má výrazné rozhodovacie právomoci. 4. Samotná komora sa delí o moc s podobnými legislatívami jednotlivých štátov.

5 hlavné mesto má osobitný status - nepatrí do žiadneho štátu, ani nie je štátom (DC znamená District of Columbia). Preto má reprezentanta, ktorý ho zastupuje v snemovni. Ostatné krajiny majú osobitný status - nie sú to ani kolónie, ani štáty. Sú to len akési závislé teritória USA, a práve forma prísediacich im zaručuje, že aj hlas týchto území bude vypočítaný.

6 všetky krajiny - stav z roku 2006

praxi sú predsedami výborov tí funkcionári, ktorí sú členmi strany, ktorá má v Snemovni väčšinu. Táto strana si navyše zabezpečí svojich členov tak, aby v každom výbore mala ich nadpolovičnú väčšinu. Niekedy sa preto stáva, že reprezentant je členom viacerých výborov.

Aktívne volebné právo je priradené osobám starším ako 18 rokov (do roku 1971 to bol vek 21 rokov). **Pasívne volebné právo** má každý občan, ktorý dovŕšil minimálny vek 25 rokov a minimálne 7 rokov je občanom USA, pričom je obyvateľom štátu, za ktorý kandiduje.

Snemovňa volí prezidenta, ale iba v tom prípade, že by niektorí dostali rovnaký počet hlasov, prípadne ani jeden nedostane nadpolovičnú väčšinu. Proces je potom taký, že v Snemovni má každý **štát** (vrátane mesta Washington DC) po jednom hlase (to znamená, že prezidenta nevolia poslanci, ale poslanci rozhodnú za svoje krajiny kolektívne).

Snemovňa môže podať návrh na obžalobu z vlastizrady, ale proces prebieha pred Senátom. Ak sa tento proces týka prezidenta, predsedá mu predseda Najvyššieho súdu. Nato, aby bol prezident zosadený, je potrebný dvojtretinový súhlas všetkých senátorov.

Senát (Senate) bol pôvodne volený nepriamo (členovia boli volení legislatívami jednotlivých štátov), no od roku 1913 je volený v priamych voľbách. Túto zmenu vniesol do ústavy 17. dodatok. Mandát je šesťročný, pričom každé dva roky sa volí jedna tretina poslancov. **Každý štát má v senáte 2 zástupcov** (Senát celkovo má 100 členov plus predsedu). **Predsedom senátu je viceprezident USA (President of Senate)** a nemá hlasovacie právo, no v prípade rovnosti hlasov môže rozhodnúť o výsledku. **Zástupca predsedu** je člen Senátu volený senátormi a v prípade neprítomnosti viceprezidenta vedie Senát. Takýto volený šéf Senátu má označenie **President pro tempore**. Horná komora amerického parlamentu (čiže Senát) schvaľuje dvojtretinovou väčšinou všetkých členov zákony, medzinárodné dohody a zmluvy, ratifikuje menovania, ktoré uskutočnil prezident. Navyše môže odvolávať prezidenta (doteraz tak neučinil). V prípade, že funkcia senátora sa uvoľní počas volebného obdobia, náhradu určí legislatíva. Senát má **12 výborov**. Výbory sú delené podľa oblastí pôsobenia.

Pasívne volebné právo do Senátu má každý, kto je občanom USA minimálne 9 rokov, žije v štáte, za ktorý kandiduje a dosiahol minimálny vek 30 rokov.

Prijímanie dodatkov k Ústave je dvojestupňový proces. Právo **na podanie návrhu** má Kongres (legislatíva), ak 2/3 členov z každej komory súhlasia, že dodatok bude navrhnutý, alebo ak 2/3 väčšina zákonodarných zborov v štátoch vyzve americký Kongres na zvolanie celoštátneho konventu, ktorý dodatok navrhne. Na **schválenie návrhu** sú potrebné 3/4 zákonodarných zborov všetkých štátov; v prípade, ak návrh podali zákonodarné zbory jednotlivých štátov, schvaľuje návrh konvent (pričom sú potrebné aspoň 3/4 všetkých hlasov).

Momentálne má Ústava 26 dodatkov, ktoré boli vždy prijaté podľa prvej možnosti (návrh podal Kongres a schválili ho zákonodarné zbory jednotlivých štátov federácie).

Čo sa týka samotnej ústavy, nie je definované, kto ju môže zmeniť. Samotná ústava nedáva takúto kompetenciu žiadnemu politickému inštitútu. Môže ju však prijať buď parlament, alebo plebiscit (všeobecné hlasovanie občanov s volebným právom).

Výkonná moc - prezident

Prezident je hlavou štátu (symbol republikánskej štátnosti) a šéfom exekutívy. V jeho rukách je **výkonná moc**. Je vrchným veliteľom ozbrojených síl, prijíma veľvyslancov, a ak sú potvrdení Senátom, menuje ich do funkcie. Okrem toho má aj iné menovacie právomoci - menuje členov vlády (tá však ako kolektívny orgán neexistuje; slúži len ako akýsi poradný orgán prezidenta). Môže udeliť milosť (okrem prípadov vlastizrady).

Prezident je volený na 4 roky, najviac na 2 volebné obdobia. Toto obmedzenie zaviedol 22. dodatok z roku 1951. Pred týmto dodatkom vyhral štyrikrát prezidentské voľby Franklin Delano Roosevelt (v rokoch 1932, 1936, 1940 a 1944).

Prezident môže uzatvárať medzinárodné zmluvy, ale s ich textom musia súhlasiť dve tretiny Senátorov. Ak sa chce obísť schválenie príslušného dokumentu Senátom, tak kompetentný minister pripraví zmluvu so svojim zahraničným partnerom. Je to tzv. **Dohoda výkonnej (exekutívnej) moci**, ktorá má nižšiu právnu silu ako medzinárodná zmluva.

Zástupcom prezidenta je viceprezident, ktorého funkciu musí odsúhlasiť väčšina v oboch komorách Kongresu. **Je ním vždy minister obrany**, ktorý je zároveň členom Národnej bezpečnostnej rady (NSC), ďalej predsedom Senátu (President of Senate) a predsedom správnej rady štátnej výskumnej nadácie Smithsonian Institution. Tieto funkcie sú väčšinou protokolárne, bez veľkých reálnych právomocí.

Prezident USA má právo veta na akúkoľvek normu prijatú Kongresom. Zákony však môže vetovať ako celok, nie iba niektoré časti, pričom zákony môže vetovať maximálne dvakrát, na tretí krát už zákon schválený a potvrdený Kongresom automaticky vstupuje do platnosti. Nesúhlas musí vyhotoviť do 10 dní od doručenia zákona. Aby sa prelomilo prezidentove právo veta, musí zákon opätovne schváliť minimálne dvojtretinová väčšina oboch komôr parlamentu. Okrem toho má prezident aj tzv. **pocket veto** (vreckové právo). To znamená, že ak počas 10 dňovej lehoty nastanú kongresové prázdniny, zmešká sa zákonná lehota a Kongres musí zákon znova prerokovať.

Filibuster je názov pre obštrukčnú taktiku - označuje sa ním preťahovanie rozpravy alebo blokovanie legislatívy nadmerne dlhými prejavmi. Pôvodne nebolo možné takúto debatu ukončiť, ale v roku 1975 nastala zmena a nadmerne dlhé debaty možno ukončiť trojpätinovou väčšinou

hlasov (taktika známa ako **cloture** - uzávierka).

Samotný prezident má aj právo zákonodarnej iniciatívy. Legislatívny proces ovplyvňuje aj cez výročnú správu o stave únie.

Voľba prezidenta sa koná raz za 4 roky, pravidelne v novembri. Prezidentom USA sa môže stať každý občan USA, ktorý dosiahol vek minimálne 35 rokov, aspoň 14 rokov musí žiť na území USA a občianstvo získal narodením.

O voľbe prezidenta nie je v ústave zmienka, systém platný v súčasnosti sa dotvoril na základe historického vývoja. Prezidenta volí tzv. **Zbor voliteľov** (Kolégium, tzv. Electoral College) v počte 538 voliteľov, (číslo je stanovené počtom členov Hornej a Dolnej komory Kongresu plus 3 voliteľov za Washington DC - ale prezidenta nevolia tieto osoby!). Tento počet - **538 kandidátov na voliteľov si na svojich kandidátkach uvedú aj politické strany, ktoré nominujú svojich kandidátov za prezidenta**. Spôsoby voľby voliteľov si jednotlivé štáty upravujú samy, pričom štáty majú rozdielne počty voliteľov (napr. Vermont má 3 hlasy a Kalifornia 54 hlasov).

Začiatkom novembra si občania jednotlivých štátov volia voliteľov v jednotlivých štátoch na základe väčšinového volebného systému (to znamená, že víťaz berie všetko). Samotní volitelia sa stretnú v decembri v jednotlivých hlavných mestách, aby odovzdali hlas pre jednotlivých kandidátov. Volitelia dávajú hlas väčšinou tomu kandidátovi, ktorý vyhral voľby v primárnych voľbách; **majú však imperatívny mandát** (volia svojho kandidáta, bolo by nelogické, ak by napríklad voliteľ z Republikánskej strany volil kandidáta na prezidenta z Demokratickej strany), výsledky voľby prezidenta sú známe prakticky už po ich zvolení. Takto **zvolený kandidát sa ujíma svojho úradu po slávnostnom zložení prísahy** do rúk predsedu Najvyššieho súdu.

Kandidáti na prezidenta sú väčšinou dvaja - z najsilnejších strán (republikán a demokrat). Tretí kandidát (nezávislý, prípadne neznámy) nemá za súčasných podmienok reálnu šancu stať sa prezidentom⁷.

Víťaz musí získať nadpolovičnú väčšinu všetkých hlasov (minimálne 270 hlasov voliteľov⁸). Volitelia sa nikdy nestretnú, svoje hlasy odovzdávajú v hlavných mestách štátov, ktoré zastupujú. **Hlasy sa nesčítavajú**, ale po voľbe v konkrétnom hlavnom meste víťaz berie všetky hlasy štátu (porazený nemá nič), akurát v štátoch Nebraska a Maine sa hlasy rozdelia pomerným systémom.

V prípade, že ani jeden z kandidátov nezíska potrebných 270 hlasov, amerického prezidenta zvolí Snemovňa reprezentantov, kde každý štát má jeden hlas (stalo sa tak v rokoch 1800 a 1824).

Inaugurácia prezidenta sa koná vždy 20. januára (pôvodne to bolo 20. marca). Prezident

⁷ Tak dopadli Norman Thomas v roku 1932, Henry A. Wallace v roku 1948 a H. Ross Perot v roku 1992.

⁸ Najviac hlasov získal v roku 1984 Ronald W. Reagan, ktorý svojho súpera W. F. Mondala porazil v pomere 525:13. Súčasný prezident Barack Obama porazil svojho súpera Johna McCaina pomerom hlasov 365:173. Jediný prezident, ktorý získal všetky hlasy voliteľov, bol prvý prezident George Washington (do funkcie bol zvolený dvakrát, tretikrát kandidatúru odmietol).

zloží prísahu na Bibliu do rúk predsedu Najvyššieho súdu („So help me God!“).

Exekutíva (vláda) je iba poradným orgánom prezidenta. Samotní Američania ani nepoužívajú pojem vláda, ale **administratíva**. Prvá vláda mala iba troch ministrov (Thomas Jefferson - minister zahraničných vecí, Alexander Hamilton - minister financií a Henry Knox - minister vojny), **súčasná vláda (administratíva) má vytvorených 15 ministerských kresiel**⁹, najnovšie z nich je Ministerstvo vnútornej bezpečnosti krajiny, založené v roku 2003.

Súdna moc

Sústava súdov USA sa skladá z Najvyššieho súdu a komplexnej sústavy odvolacích, dištriktálnych, regionálnych, miestnych súdov a súdov jednotlivých štátov. Federálne súdnictvo sa delí na 94 osobitných súdnych dištriktov. Okrem toho existuje Odvolací súd, Súd pre medzinárodný obchod a Súd federálnych pohľadávok.

Sudcovia USA majú právo zasahovať do politických otázok; ako jediní majú právomoc interpretovať zákony, vyhlásiť zákon za neplatný ak je v rozpore s Ústavou. Rozhodujú aj o tom, čo je ústava a čo zákon.

Na vrchole hierarchického usporiadania súdov USA je **Najvyšší súd**, ktorý má v súčasnosti 9 doživotne (možno ich odvolať len za vlastizradu) menovaných sudcov (spočiatku ich bolo 6). Menuje a vyberá ich prezident, no prezidentovo rozhodnutie musí schváliť aj Senát.

Prvým predsedom Najvyššieho súdu bol John Ray (1745 - 1829), **súčasný predseda je William H. Rehnquist, menovaný v roku 1986 prezidentom Reaganom**. Ostatní sudcovia sa nazývajú členovia.

Najvýznamnejšie rozsudky Najvyššieho súdu:

Marbury vs. Madison (1803) - Najvyšší súd môže vyhlásiť legislatívu, zákon či súdne rozhodnutie za neústavné, a teda protizákonné a zrušené.

Plessy vs. Ferguson (1896) - rozhodnutie potvrdilo legálnosť rasovej segregácie. Ľudia sú si rovní ale oddelení. Až do 50. rokov 20. storočia bol tento precedens ospravedlnením segregácie.

Brown vs. Board of Education (1954) - rasová segregácia na školách je protiústavná.

Mapp vs. Ohio (1961) - je protiústavné používať v konaní pred súdom materiály, ktoré neboli získané legálnou cestou.

Engel vs. Vitale (1962) - v záujme zachovania odluky cirkvi od štátu boli každodenné modlitby na newyorských školách vyhlásené za protiústavné.

Gideon vs. Wainwright (1963) - každý má právo na obhajcu, a to aj v prípade, že si ho nemôže dovoliť.

⁹ Minister spravodlivosti je zároveň generálnym prokurátorom USA.

Miranda vs. Arizona (1966) - polícia je povinná poučiť zatknutého o jeho právach; akékoľvek priznanie získané nezákonným spôsobom je vyhlásené za neústavné.

Roe vs. Wade (1973) - legalizácia umelého prerušenia tehotenstva; údajne znásilnenej žene upreli právo na interrupciu; Najvyšší súd zrušil zákony, ktoré zakazovali potraty v prvých troch mesiacoch tehotenstva. Bola povolená antikoncepcia.

Gregg vs. Georgia (1976) - trest smrti nie je nevyhnutne krutý a nehumánný.

USA vs. Eichman (1989) - ten, kto páli vlajku USA, nemôže byť trestaný ani stíhaný, lebo je to jeho politický názor a akt slobody prejavu.

Na Najvyššom súde sa konala aj diskusia o voľbe prezidenta. Presadila sa myšlienka voľby prezidenta na štyri roky, ktorý bude volený Zborom (Kolégiom) voliteľov. Volitelia sú volení v jednotlivých členských štátoch a následne Kolégium volí prezidenta.

Vertikálna štruktúra

Spojené štáty americké sú federáciou 50 štátov. Na rozdiel od federatívnej legislatívy, štátne legislatívy sú aj ústavodarnými zhromaždeniami, môžu prijímať ústavu. Odlišne riešia aj dodatky k ústavám - priamo ich schvaľujú občania v referende. Štátne rozhodovacie orgány majú kompetencie najmä v tradičných oblastiach, napríklad školstvo, sociálne vzťahy, doprava, zdravotníctvo, daňový systém. Štátne legislatívy majú právo prijímať zákony, ktoré rozširujúcim spôsobom prekračujú federálne zákony. Nemôžu však rozhodovať o otázkach týkajúcich sa menovej, zahraničnej a vojenskej politiky.

Predsedami štátnych vlád sú guvernéri, ktorí stoja na čele výkonnej moci. Volia ich priamo občania na 4 roky, maximálne dvakrát (v štáte New Hampshire len raz na dva roky, guvernéra štátu Delaware iba raz na 4 roky). Okrem guvernéra v niektorých štátoch zároveň volia aj jeho **zástupcu** (lieutenant governor) a **niekde aj členov vlády (administratívy)**, napríklad v Minnesote. Guvernéri majú zároveň právo legislatívnej iniciatívy, ale nemajú právo vetovať zákony prijaté zákonodarným zborom.

Každý štát má aj svoj zákonodarný zbor - dvojkomorový parlament (tzv. Kongres; s výnimkou Nebrasky, ktorá má jednokomorový parlament - Senát). Horná komora Kongresu sa v jednotlivých štátoch nazýva Senát, Dolná komora (Poslanecká snemovňa) je rozčlenená na Snemovňu reprezentantov a Valné zhromaždenie. Počet členov v jednotlivých orgánoch štátnej správy si určuje každý štát osobitne. Okrem toho majú štáty vlastné ústavy, legislatívu, exekutívu, najvyšší súd a vlastnú symboliku.

Federácia môže zasahovať do vývoja v štátoch iba v prípade ohrozenia krajiny, resp. ak Najvyšší súd uzná porušovanie Ústavy USA. V takomto prípade existuje aj federálna možnosť

použitia ozbrojenej sily na presadenie týchto rozhodnutí.

Štáty sa delia na tzv. okresy (country), ktoré sú zložená z jednotlivých miest (obce v USA nie sú). Navyše, **systém mestskej správy nie je jednotný**, ale rozlišujeme niekoľko základných typov. **Tradičný typ** kopíruje federálny systém štátnej správy. Na čele je volený starosta a volená mestská rada.

Ak mesto riadi **správa mesta prostredníctvom komisie**, tak potom táto vo svojich rukách koncentruje výkonnú aj zákonodarnú moc. Predseda komisie je zároveň starostom; má právomoci najviac, lebo je administratívno-technický pracovník.

V súčasnosti už môže byť americké mesto aj pod **správou profesionálneho pracovníka (správcu, manažéra)**, ktorý má v rukách výkonnú moc a jeho úlohou je nachádzať efektívne spôsoby rozhodnutí starostu a mestskej rady (nie je členom mestského zastupiteľstva).

Politické strany

Spojené štáty americké sú krajinou, v ktorej sa veci neriešia rovnakým spôsobom, ako v Európe. Podobne je to aj s politickými stranami, ktoré v Európe vznikali pod vplyvom určitých podnetov (sociálnych, náboženských apod.). V USA to bolo odlišné, pričom aj otázka fungovania politických strán bola chápaná inak.

V USA majú politické problémy dve riešenia - buď-alebo, áno-nie, prípadne môžu existovať variácie týchto riešení. Aj z toho dôvodu vznikli v USA **dve politické strany** (najskôr len dva prúdy - federalisti a konfederalisti, ktorí už v tom čase riešili otázku - kto bude mať väčšie právomoci - vláda únie alebo vláda jednotlivých štátov?).

V začiatkoch vzniku politického systému USA politické strany neexistovali. George Washington a jeho prívrženci neboli zástancami politických strán.

Zakladatelia prvých strán boli občania, ktorých úmysly boli motivované osobnými a sebeckými záujmami. Vytvárali akési frakcie s voľnou organizačnou štruktúrou a iba s okrajovým významom. **Prvou organizovanou stranou, ktorá sa v USA začala formovať v 90. rokoch 18. storočia, boli demokratickí republikáni Thomasa Jeffersona**, ktorí obhajovali práva štátov a farmárov, samosprávu a politickú rovnosť. Oproti nemu stáli federalisti na čele s Hamiltonom. Tí sa snažili o upevnenie ústrednej štátnej moci.

Zmena nastala až v 19. storočí, keď **Andrew Jackson použil Demokratickú stranu** na svoju podporu v prezidentských voľbách. Proti tejto strane stáli v opozícii **whigovia**. Neskôr z nej vznikla aj Republikánska strana, ktorá sa v časech svojho založenia zaoberala najmä postavením otrokov v spoločnosti.

Na politických stranách v USA môžeme pozorovať systém dvoch dominantných politických

strán - tzv. **pružný bipartizmus** (oproti Anglicku je tu menšia miera straníckej disciplíny). To znamená, že dve strany sa reálne držia pri moci, pričom sa striedajú vo vládnutí. Svoje sily mobilizujú najmä v čase volieb.

Vzhľadom nato, že v **USA platí podľa ústavy veľmi silná sloboda prejavu, slova a združovania sa**, nie je div, že tu pôsobí aj NSDAP (fašisti), Komunistická strana USA, Strana zelených, Strana prohibície a mnoho iných malých strán.

Demokratická strana má formálnu organizačnú štruktúru. Jej hlavným orgánom je Demokratický národný výbor. Táto strana je blízka (nie totožná) európskej sociálnej demokracii¹⁰. Má citlivejšie názory na sociálne témy a podporu má predovšetkým v radoch odborov, etnických menšín (Taliansko, Ázia) a náboženských skupín (napr. Židia). Sú väčší pacifisti a liberáli než republikáni. Symbolom strany je **osol**.

Najznámejšími demokratmi v histórii USA boli napríklad **Franklin D. Roosevelt, James Carter, John F. Kennedy**.

Hlavnými ideami **Republikánskej strany** sú voľný trh, obmedzené zásahy štátu do ekonomiky, dôraz na veľmocenské postavenie USA vo svete. Republikánov podporujú predovšetkým vplyvné náboženské a konzervatívne skupiny, ženy v domácnosti a vysokoškolsky vzdelaní belosi. Symbolom strany je **slon**.

Najznámejšími republikánmi v histórii USA boli napríklad **Abraham Lincoln, Ronald Reagan, George Bush senior, George Bush junior, Richard Nixon**.

Okrem týchto dvoch hlavných, štátotvorných strán existujú v USA aj **iné strany** (malé, podľa amerických politológov ideologické strany), no ich vplyv na politické dianie v USA je zanedbateľný. Tieto strany sa dokážu presadiť len na lokálnej úrovni (okolo 10 kresiel v Kongrese nepatrí členom dvoch najväčších strán). Tieto strany sa delia na **ideologické, monotematické** (orientácia len na riešenie jednej otázky, napr. Strana prohibície), **strany hospodárskeho protestu** (snažia sa o zlepšenie svojej situácie) a **frakčné strany** (odštiepia sa od jednej z dvoch hlavných strán; vznikajú, ak sa nepodari získať stranícku podporu pre voľbu prezidenta).

¹⁰ Európske sociálne strany boli vytvorené robotníkmi; tie americké v súčasnosti len používajú podobnú rétoriku ako európske sociálne strany (používajú napr. výrazy sociálny blahobyt, sociálna ochrana, sociálne zabezpečenie).